

Új kihívások és lehetőségek a mezőgazdaságban

MTA Székház, Nagyterem, 2008. szeptember 25.

Szervező: Az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága, az MTA Elnökségi Környezettudományi Bizottsága, a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium, az Országos Környezetvédelmi Tanács és a Magyar Természetvédők Szövetsége

Láng István megnyitójában köszöntötte a résztvevőket és az előadókat és ismertette a témát. A mezőgazdaság és a környezetpolitika szoros kapcsolatban van egymással. Utalta arra, hogy előző nap vitatták meg a Parlamentben az egységes támogatási rendszer bevezetését, mely során érdekes fogalmak merültek fel. A környezetpolitikai fórumon kiemelten fontosnak tartja, hogy szó essen Magyarország agropotenciáljáról is.

Szili Katalin köszöntőjében a Fenntartható Fejlődés Tanácsa felállításának helyzetéről beszélt. Ismertette a Tanács létrejöttének folyamatát, mely ma már a civil szervezetek delegáltjainak megválasztásával elérte teljes létszámát, vagyis a Tanács összeállt. A Tanácsba az Akadémia is delegálhat 3 jelöltet. A Tanács feladata, hogy készítsen egy felmérést arról, hogy milyen ökológiai és gazdasági kihívásokkal kell szembenéznünk, feladata továbbá, hogy olyan helyzetet teremtsen, mely ezeknek a kihívásoknak megfelel, és a napi politika sem írja felül ezeket az irányokat.

A vidékpolitikával kapcsolatban felmerülnek a foglalkoztatáspolitikai, az energiapolitikai, az élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos kérdések is. El kell jutnunk a fenntartható fejlődéshez, mely egy harmonikus fejlődési mód.

Minden kérdés égető és fontos, megtaláljuk, miként reagáljon a gazdaság ezekre a kérdésekre. Szili Katalin úgy gondolja, hogy ez a fórum is segítséget fog nyújtani ezen kérdések megválaszolásában, hogy a párbeszéd a NFFT tanácson belül is elinduljon és megjelenjen egy a távlatos gondolkodásban minden téren.

Gögs Zoltán előadásában elmondta, hogy három alapvető stratégia van most a világban: *Élelmiszer, Víz, Energia*. Megfigyelhető volt, hogy az energiaár robbanását rögtön követette az élelmiszerár növekedése - szoros kapcsolat van köztük. Az idei energiaár csökkenés élelmiszerár csökkenést okozott.

Élelmiszerből hiány van, de az értékesítés még így is nehéz. A mezőgazdasági termelés ma Magyarországon egyre inkább az alapanyag termelés irányába tolódott el. A mezőgazdasági kapacitást jobban ki kéne használni, de természetesen fenntartható módon. A fejlesztéseket az abrakfogyasztó termelés terén kellene végrehajtani. Több megoldás létezik arra, hogy az élelmiszer előállítás kihívásainak hogyan akarunk megfelelni. Koncentrált módon vagy úgy, hogy szétterítjük ezeket a termelőegységeket. Ez a kettő mód szétvált, hiányzik az az árumennyiség, amely nagyban értékesíthető lenne, így a nagyvállalatokon keresztül történik az értékesítés. Lehetőséget kellene biztosítani a regionális termelésnek és értékesítésnek. Tudjuk-e garantálni a nagy mennyiségben érkező termékek biztonságosságát?—ez nagy kihívást jelent.

Az Országgyűlés elfogadott *bioenergiával* kapcsolatos támogatásokat, azonban az alapanyag árak növekedés miatt a várakozáshoz képest nagy számban visszaléptek. Ha az alapanyag-termelésre helyezünk hangsúlyt, az értékesítés terén háttérbe kerülünk (az értékesítés szempontjából) jobb adottságú országokkal szemben. A melléktermékek hasznosítása fontos lenne az ágazatok versenyképessé tételében, életképessé tenné az egyes ágazatokat. Ez fölértékelné a melléktermékeket, itt nem feltétlenül az élelmiszer alapanyagról van szó, hanem olyan anyagokról, melyek ilyen használat nélkül hulladékká válnának (pl. biogáz vagy

pl. a kukoricaszár hasznosítása). Az ezen a téren elindított programok segítséget nyújtanak az ilyen irányú fejlesztések elindításához. Preferálják azokat a pályázatokat, ahol melléktermékeket hasznosítanak, kiváltva ezzel a korábban használt fosszilis energiahordozókat.

A Vízről szólva megállapítható, hogy egyre inkább felértékelődnek országunkban a felhasználási lehetőségek, mint pl. a víz használata öntözővízként.

Az élelmiszerbiztonsági előírások is sokkal szigorúbbak lesznek a jövőben. A bírságok más módon (adó, tulajdonos személyes vagyonán keresztül) is behajthatók lesznek. A piacszabályozást nehezíti a feketegazdaság, mivel ez nem ellenőrizhető, és nehezen szabályozható. Széles összefogással próbálnak fellépni ezek ügyében. Fontos, hogy ne csak az ár legyen a döntő a vásárlásnál, hanem a hazai előállítás is. Ehhez széleskörű összefogás szükséges. 2013 után is kellene, hogy maradjanak fenn támogatások, mert azok nélkül nem fogjuk tudni fenntartani a gazdálkodás mai szintjét.

Láng István megköszönte az előadást, és az említett három kulcselem mellett felhívta a figyelmet egy negyedikre, klímára, mert ez mindegyik másik elemmel összefügg. Nagy örömmel látta, hogy a környezetvédelmi miniszter is aláírásával támogatja a Klímatörvény létrehozását.

Németh Tamás előadásában hangsúlyozta a klíma szerepét a mezőgazdaságban. A tiszta víz, a jó levegő, és a megfelelő minőségű élelmiszer elengedhetetlen az egészséges lakosság kialakításához. Felmerül a kérdés az érték és az ár kapcsolatáról. Megállapítható, hogy megszűnt az egyensúly az érték és az ár között. Az energia és víz tekintetében megállapítható, hogy az egyensúly az ár irányába billent, vagyis magasabb az ár, mint a valós értéke. Az erdő és a termőföld értéke sem arányos az árral, de itt alacsonyabb az ár, mint az érték. Az egyensúly az érdekek miatt borult fel.

Világviszonylatban a földterületek hasznosíthatóságáról: A termőterületek nagysága világviszonylatban csak 11%, és ez folyamatosan csökken. A világ különböző részei különböző módon változnak. Az elmúlt 20 évben jelentős csökkenés következett be. Magyarországon 2003-ra a termőterületek aránya 50% alá csökkent. Mezőgazdasági szempontból értékelve elmondható, hogy termőtalaj szempontjából nincs a környezetünkben még egy ilyen jó adottságú ország.

Tavaly az ENSZ nyilvánosságra hozta, hogy világméretben a lakosság, több mint 50%-a lakik nagyvárosban, ami nagy veszélyeket rejt. Nagy felelősségünk van abban is, hogy mivel tudnánk megteremteni a helyben tartás feltételeit a vidéki lakosság körében.

Az agrárium nem egyenlő a vidékkel, de a kettő elválaszthatatlan egymástól, egyik nem létezhet a másik nélkül. A vidéket vagy nem szolgáltatták meg megfelelően, vagy nem lépett fel kellő mértékben az érdekeikért. Meg kell vizsgálni a probléma forrását, vagyis hogy nem fektetnek rá elég hangsúlyt.

Fontos, hogy a gazdálkodókhoz eljussanak az információk, hogy megtalálják a számukra fontos lehetőségeket.

Meghatározó stratégiák a vidékfejlesztés terén a 2007-13-as időszakra: a versenyképesség javítása, a környezet és a táj meliorációja, valamint az életminőség javítása.

Ez utóbbi alapja a tanítás és a tanulás, a tudás terjesztése. A 'Tanítás', 'Képzés', 'Oktatás' és 'Nevelés' összefüggnek ezen a téren. Egyik nélkülözhetetlen alapja a másiknak. Fontos a tanárok, oktatók képzése, képzettsége is. Az egész életen át tartó tanulás kellene, hogy szerepet kapjon, hangsúlyos legyen. A tudás megszerzésénél fontos tényező az idő, és a megfelelő színvonal biztosítása.

Panelbeszélgetés

Font Sándor felszólalásával egyben a Fidesz álláspontját is kívánja kifejtetni. Kifogásolta, hogy a kistelepüléseknek nem biztosítanak megfelelő segítséget, nem helyeznek a fenntartható vidékfejlesztésre megfelelő mértékű hangsúlyt. A mezőgazdaság szorosan kapcsolódik a vidékhez. A mezőgazdaság szerepe a magyar társadalomban: a mezőgazdaság élelmiszert termel, és a társadalmi hatása alól nem tudják kivonni magukat, mert a társadalom élelmiszert fogyaszt. Tehát szorosan kapcsolódik a társadalom is a mezőgazdasághoz. Pl. Finnországban állami hirdetésekkel hívják fel a lakosság figyelmét a mezőgazdaság fontos szerepére.

A *másodsorban* kiemelte a vidék eltartóképesége megőrzésének fontosságát, hiszen az Ország GDP-jének 2-3 %-át kitevő alapanyag-termelésre a gazdaság további 20-25%-a épül.

Az agrárkörnyezetről való gondoskodás a *harmadik* lényeges dolog. Az a fontos, hogy úgy éljenek meg ebből a gazdálkodók, hogy közben nem zsigerelek ki a környezetet.

A *negyedik* pont a kultúra megőrzése. Ezért preferálandó a magyar élelmiszertermelés.

Ha ezekben egyetértés van, a többi már csak megvalósítás kérdése.

Haraszthy László előadásában az uniós támogatások helyzetéről beszélt. A múltban a gazdálkodás az adott táj adottságaihoz igazodott, és a biodiverzitás védelmével is foglalkozott. Így hozzájárult a környezeti értékek gazdagodásához.

Korunk egyik központi kérdése a klímaváltozás. A mezőgazdaság annak idején semmilyen külső energiát nem igényelt. Napjainkban viszont már létezni sem tudna külső energia bevitele nélkül. Ma a mezőgazdasági irányítás mindig ugyanabba az irányba tolja a mezőgazdaságot. A mai támogatás 400 millió Ft, ezzel jó vagy akár rossz irányba is el lehet terelni a mezőgazdaságot, akkora mennyiségű ez a pénzösszeg.

Magyarország a '90-es években kb. 1,4 milliós állatállománnyal rendelkezett, ma ez mintegy 700 ezerre csökkent le. Felmerül a kérdés, hogy a mezőgazdasági kihasználtságot figyelembe véve milyen hatása van ezeknek a csökkenéseknek (pl. állomány csökkenése, stb.). Minden fejlesztés manapság a munkahelyek megszüntetését vonja maga után, a vezetők pedig mindig a munkahelyteremtésről beszélnek. A vidéki táj egészének vonatkozásában az uniós támogatások rossz irányba terelik a folyamatokat.

Németh Imre: szakpolitikusként szolt hozzá a témához. Fontos alapkérdésnek tartja a vidéki emberek megélhetését. Ha ilyen alapállásból vizsgáljuk az uniós támogatásokat és hatásait, melyet a gazdálkodók egyértelműen kinyilvánítanak, hogy a jövedelmük nagy része a támogatásokból származik. Fontos, hogy milyen irányban határozzák meg ezek a támogatások az agrárpolitikát. Ha nagyságrendekben nézzük, a csatlakozáskor a mezőgazdaságot 200 milliós támogatásban részesítették, mára ez megduplázódott. A mezőgazdaság támogatottsága sokkal kisebb mértékben növekedett az összes támogatások növekedéséhez képest.

A magyar mezőgazdaságnak kicsi a jövedelmezőképesége. Felmerül a kérdés, hogy a megfelelő irányban terelődik-e a támogatások segítségével az agrárium. Uniós szinten elhatározták az agrárminiszterek, hogy elválasztják a támogatásokat a termeléstől, de a korábbi előjogokat, melyekkel a korábban csatlakozott országok rendelkeznek, azokat meghagyták. Egyes országok kétszer annyi alaptámogatást kapnak, mint mások, akik később csatlakoztak, ezzel jelentősen hátráltatják a felzárkózásunkat. Miközben egyre többet kell költenünk ezen irányú termelésekre, aközben az EU olyan engedményeket tesz, mellyel jobban megnyitják a piacainkat a külföld felé. Meggyőződése, hogyha egy ilyen igazságtalan rendszer fog kiépülni, akkor egy nagyobb nézetkülönbség teljes egészében elsöpörheti a rendszert.

A világot olyan globális kihívások elé állítják az olajárak emelésével, mellyel a hitelező országokat adóssá tehetik, valamint jelenős függőség alakult ki szolgáltató országok felé.

Megjegyzzi, hogy nincs még egy ilyen ország az EU-ban, mely ilyen nagy arányban használ földgázt. Nagy szerkezeti problémák vannak a magyar energiafelhasználásban is. Fontos lenne, hogy ezekben a kérdésekben konszenzusra jussanak a politikában is, és ne változtassák meg az álláspontot négy évenként teljes mértékben.

Orosz Sándor: előadásában hangsúlyozta, hogy az Unióban az agrárium csak a mezőgazdaságot jelenti, míg nálunk ezen kívül jelenti még a halászatot, vadgazdálkodást, erdőgazdálkodást is magában foglalja.

Mi agrárgazdaságban, az EU azonban csak mezőgazdálkodásban gondolkodik. Alapvető különbség, hogy az agrárgazdaságba nem csak a mezőgazdaság tartozik bele, hanem a vizes élőhelyek gazdálkodása is.

Általában az agrár-környezetgazdálkodás terén, általános volt, hogy a gazdálkodóktól védjük meg a természetet. Az EU támogatása kimondja, hogy csak akkor adható támogatás, ha a gazdálkodót valamiben korlátozzák. Ezt nem tartja helyesnek, mert a gazdálkodókkal együtt létező védett területekről kizárnák az addig beilleszthetően gazdálkodókat is. A támogatás nem kizárólag forintban jelenik meg. Egyes intézkedések a vizek jó ökológiai állapotát igyekszik fenntartani. Ebbe azonban az is beletartozik, hogy az egyes halastavak vizét is szennyvíznek kezelhetik.

Kajner Péter: előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy hogyan használhatja, használta az EU-s támogatásokat Magyarország?

Elsősorban a kihívásokra összpontosított, a legfontosabb kihívások közé: a klímaváltozást; az élelmiszerválságot; az energiaválságot; a biodiverzitás csökkenését, a talajpusztulást, a vidéki megélhetési lehetőségek szűkülését, elvándorlást, növekvő társadalmi feszültséget; az EU változó agrárpolitikáját; a biomassza-üzletéggé válását; az EU-n belüli érdekérvényesítés lehetőségeit sorolta.

A jelenlegi agrárpolitikai prioritások közé a következőket sorolta: a termelés szintjének növelése 2013-ra a jelenlegihez képest 20%-al; a melioráció megoldása; a versenyképes gazdaságok támogatása; a biomassza program; a birtokkoncentráció; gép/fizikai tőkeberuházások; valamint a nagyüzemi állattartás tartozik bele.

A mai támogatási politika jelentős mértékű birtokkoncentrációt idéz elő. A fent említett agrárstratégiai prioritások a profitteremtéssel jellemezhetőek, a másik oldalon pedig a többfunkciós mezőgazdasági modell jelei láthatók (ezek: a szélsőséges időjárási jelenségek hatásait tompító, többfunkciós mezőgazdaság; a vízmegőrzés; a tájhoz illeszkedő, talaj és biodiverzitás megőrző / gyarapító agrikultúra; a vidéki életlehetőségek bővítése; valamint az olajfüggés csökkentése). Ezért is fontos a vidéki életlehetőségek bővítése.

A továbbiakban arra a kérdésre kereste a választ, hogy ezeknek a megtermeléséhez mennyire szolgálnak alapul az Új Magyarország Fejlesztési Program intézkedései. A LEADER program, mely tulajdonképpen az alapja lehetne ennek a modellnek, csupán 5,5%-ot kap a Programra fordítható keretből.

A különböző uniós országok eltérő politikát folytatnak, a tengelyek közötti megoszlást vizsgálva láthatjuk, nálunk az első tengelyre helyeződik a legnagyobb hangsúly.

A támogatások a fizikai tőke fejlesztésre irányulnak a nagyobb gazdaságokban (4 EUME felettiek) összpontosul. Míg háttérbe szorultak azok, melyek a mező- és erdőgazdálkodás- ill. a földhasználat támogatását szolgálnák.

A nagy forrásigényű programokat már kifizették, a 7 éves támogatási program, támogatásának 40%-a már az első évben kifizetésre került. Azok a LEADER közösségek tudtak megalakulni és megkezdeni a rendelkezésre álló források lehívását, melyek a politikai körökhöz közel állnak, és nem azok, melyeket az EU fontosnak tartott.

A vidékfejlesztés erősítése lenne az agrárpolitika fő célja. Az EU erősebb tagállamai megszüntették azt az intervenciós piacot, melyre a csatlakozáskor számítottunk. Egy másfajta intézkedési rendszert lenne fontos kialakítani. Ez nem pusztán támogatási kérdés, hanem hogy egy kétszintű szabályozási rendszert ki tudunk-e alakítani, ugyanis a kis termelők termékeinek piacra jutását a mai rendszer hátráltatja. Összefoglalva egy stratégiai irányváltás szükséges a mezőgazdaságban.

Az előadásokat követően a következő kérdések, hozzászólások hangzottak el.
Lévai Ferenc (Aranypony): hozzászólásában kifejtette, hogy az alapvető problémákat nem érintették a mai előadók. Nincs jogbiztonság, amely a gazdálkodást s ellehetetleníti. Más országokban sokkal fontosabb a hazai termék, a fogyasztók tudatosabbak, keresik a nemzeti termékeket. Felhívja a figyelmet a megfelelő munkaerő hiányára is.

Jáger János felhívta a figyelmet arra, hogy eddig kevés szó hangzott el a talajról. Nem hiszi, hogy jelenleg jó minőségűek a talajaink. Fontosnak tartja, hogy a jogszabályok végrehajthatóságát ellenőrizzék.

Kovács Ferenc (MTA) kérdése a jelenlévőkhöz szólt: meddig keressük még a megfelelő válaszokat a kihívásokra? Alapvető probléma, hogy nem pótoltuk a régi agrárpolitikát újjal, hiányzik az ország nemzeti agrárstratégiája.

Vásárhelyi Judit (FÖK) hozzászólásában hangsúlyozta az önellátás, kalács, szívésségbank fontosságát. Van tapasztalata a LEADER-rel kapcsolatban is, agyonszabályozott a rendszer, rengeteg adminisztrációval. Nehezményezte, hogy nem a helyi csoportok fogják elbírálni a beérkező pályázatokat, hanem az Irányító Hatóság.

Nagy Bálint szerint romlott a helyzet az utóbbi évtizedekben. Hiányolja a rendszerelvű elemzéseket minden szinten. Véleménye szerint mindent a pénz vezérel. A piac nem szabályoz. Amíg nem állapodunk meg abban, hogy mire keressük a választ, milyen módszerekkel akarunk továbbhaladni, nincs értelme beszélni.

Font Sándor válaszában kifejtette, hogy Magyarország vízbefogadó ország, de nem hasznosítja az átfolyó vizeket. Már a kilencvenes években aláírt Corcki nyilatkozatban is megjelenik a hagyományos élelmiszertermelés, a lokális gazdaság és a regionális élelmiszerpiac fontossága. Az osztatlan közös tulajdonnal kapcsolatban az EU eljárást kezdeményezett Magyarország ellen. Az SPS bevezetése szerinte óriási káoszt fog okozni a támogatási rendszerben.

Haraszthy László úgy véli, nem kell megvédeni a természetet a gazdától. De korábban komoly tapasztalatokkal nyúlt a gazdálkodó a földhöz, ma ez sok esetben hiányzik. Bonyolulttá vált a világon minden. A helyi fogyasztásnak környezetvédelmi szempontból is fontosak (kevesebb kibocsátás).

Németh Imre szerint az alapoknál van a probléma, pl. kárpótlás. A feltételrendszer rendkívül gyorsan változik. Nagy különbségek vannak az EU országai között. Komoly hiányosságok vannak emellett a logisztikában is, a megtermelt javakat nem tudjuk eladni. Globális folyamatokhoz kell alkalmazkodni és fejleszteni kell a decentralizált rendszereket.

Orosz Sándor válaszában utalt a versenyképesség helyes értelmezésének fontosságára, nem csak a gazdasági értelemben kell foglalkozni vele.

Kajner Péter szerint hiába van támogatás, ha nincs ember, aki dolgozzon. A földtörvény kérdésköre továbbra is megoldatlan. Szerves rendszereket kell kiépíteni, biztosítani kell az önellátás és önvédelem lehetőségét a vidék számára. Változatos mezőgazdasági rendszerekre lenne szükség. Alapvető kapcsolati hálókat tesznek tönkre a jogszabályok.

Szünet

Láng István akadémikus az éghajlatváltozás oldaláról járta körbe a kérdést, a kételkedők szempontját is figyelembe véve. Az éghajlat védelmében két fontos teendő van: az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátását csökkenteni és alkalmazkodni a szélsőséges meteorológiai események hatásaihoz. A sarki jégtakaró furataiból vett minták 400 ezer évre visszamenően adnak pontos információt a légkör szén-dioxid tartalmáról és a földfelszín hőmérsékletéről. Ciklikus változások mindig voltak, a két hőmérsékleti maximum között 80 ezer év telt el, közben jégkorszakok voltak. Ez a stabil klíma segítette az emberiség kialakulását. Azonban az utóbbi 150 évben a szén-dioxid koncentráció és az átlaghőmérséklet kiugró emelkedése volt mérhető. A különbség eme éghajlatváltozási tünet és a normál ciklus között a változás felgyorsulása: az átlaghőmérséklet 1 Celsius fokos emelkedése régen 10 ezer év alatt, ma 100 év alatt zajlik. Az éghajlatváltozás napjainkban tehát társadalmi jelenség is, nemcsak természeti folyamat.

Láng akadémikus ezután a klímapolitikához való - optimista, pesszimista és kételkedő - hozzáállásokat elemezte. *(A kételkedő szerint az éghajlatváltozásban a természeti folyamatok kizárólagosak, az antropogén hatás és a szakértői többség véleménye elhanyagolható. A pesszimisták az emberi hatást elismerik, de szerintük a radikális csökkentés társadalmilag kivihetetlen, alkalmazkodásra vagy szegénységre fókuszálna inkább. Végül az optimista szerint a radikális ÜHG csökkentés megvalósítható, a károk jelentősen enyhíthetőek.)*

Az ÜHG csökkentés csak akkor eredményes, ha globális megállapodás jön létre. Ha kétségek vannak, nem lesz megállapodás, itt kezdődik a tudósok, civilek felelőssége. A fejlett országok múltbeli kibocsátásaik miatt kiemelten felelősek, de a fejlődőknek is kell kötelezettséget vállalniuk. Az elővigyázatosság elvét kell az éghajlatváltozásra is alkalmazni, hiszen a veszély nagyon is potenciális. Példa erre a következő működő pozitív visszacsatolás: földfelszín melegedés - permafrost talajok felolvadása – metán szabadul fel belőlük – pozitív visszacsatolás: még több metán szabadul fel.

Az olajár drasztikus emelkedése miatt is lépnünk kell (2003: 27 USD, 2006: 65 USD, 2008: 100+ USD), hiszen a világ energiacsapdába került. Korlátozni kell kötelező érvényű jogi szabályozásokkal az olaj és más fosszilis energiák felhasználását, javítani kell a védekezés, megelőzés, kárenyhítés rendszerét – az éghajlatváltozástól függetlenül is. Ez a társadalom gazdasági és szociális stabilitását szolgálja, a fenntarthatóság felé, tehát közös érdekünk.

Roszík Péter, a Magyar Biokultúra Szövetség alelnökeként a bio szerepét elemezte a mezőgazdaságban. Előzményekként az élelmiszerbiztonsági botrányokat említette. Következményként a bio iránti kereslet 15-20%-kal nőtt Nyugaton, több termelő állt át bio-ra, jelentősen megnőtt a bio-val foglalkozó sajtó és szakmai rendezvények száma. Roszík felhívta a figyelmet, hogy bár vannak divatos fogalmak, az, hogy mi minősül bio-nak, szigorú EU rendeleten alapszik; tehát a többi kifejezés nem garantálja azt (reform, natúr stb).

Egyes országokban a bio-t organikusnak vagy biológiaiainak mondják, de az ugyanazt takarja. A rendelet alapján bio csak mezőgazdasági alapanyag, élelmiszer vagy takarmány lehet, azaz nem szabályozott a hal, vad, bor bio-sága stb., ezeket nem lehet garantálni.

Roszík ezután a bio jogszabályokban található élelmiszerbiztonsági intézkedéseket sorolta fel: pozitív listák anyagokra, növény- és állatbetegség megelőzés (vetésforgó, elhelyezés) GMO és származékai tilalma, ionizáló sugárzás tilalma és ellenőrzés, tanúsítás.

Az ökológiai minősítés kritériumai szigorúak; az ellenőrzés kiterjed a termelési folyamatra, minősítő tanúsítvány megszerzése után is nyomon követik a terméket; az EU előtt pedig termék tanúsítvány igazolja a bio-t. A szigorú rendszernek köszönhetően az emberek úgy jellemzik a bio-t, hogy élelmiszerbiztonságos, GMO-mentes, alacsonyabb toxicitási szintű. Amiben nem követel többet a bio az általános kritériumokhoz képest, azok az általános előírások, környezeti kockázatok, idegenanyag-források, csomagolóanyag.

A következőkben viszont van különbség: növényvédőszer (mesterséges anyagok nem), állattenyésztés (antibiotikumokat nem), raktározás, feldolgozás; állatok stressz-szintje. Így a fennmaradó kockázatot a nátrium-nitrit és kálium-nitrát, a perzisztens szennyezések, tágabban a környezet jelentheti a bio-nál.

Összefoglalásul Roszík ismertette a GMO-val kapcsolatos fő problémákat: a gondosság, méltányosság, környezet és egészség megóvása elvét sérti.

Varga Géza előadását azzal indította, hogy kis gazdaságok szervezeteit képviseli, és ökológiai gazdálkodást végez Galgahévízen – a gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan elv alapján. Önrendelkezésről a mai konferencia folyamán többen beszéltek, bár nem mondták ki: helyi piac és annak védelme, de itt spontán dologként jelent meg. Önrendelés kezdeteiről beszélve Varga elmondta, a 90-es évek közepén a Via Campesina és más civil szervezetek a WTO mezőgazdasági politikája miatt indították el a programot, mert attól tartottak, hogy a WTO intézkedései el fogják pusztítani a kisgazdákat. Az önrendelés válasz lehet az élelmiszerhiány kihívásaira ma is, amikor az ENSZ jelentés szerint közel 1 milliárd az éhez. Varga hangsúlyozta, az élelemhez való jog alapvető emberi jog, nem ugyanolyan közönséges áru, mint a mobil vagy a hűtő.

Az élelmiszer önrendelés jogát úgy lehet definiálni, hogy az emberek, régiók, államok vagy azok uniója maga határozza meg mezőgazdasági és élelmiszer politikáját úgy, hogy közben ne árássa el dömpingáruval más nemzetek piacát.

Varga ezután ismertette az élelmiszer önrendeléshez vezető utat:

1. az élelmiszer önrendelés alapvető jog kell legyen
2. agrár- és földreform szükséges
3. fenntartható lokális gazdálkodás előmozdítása
4. át kell alakítani az élelmiszer kereskedelmet – ki kell venni a WTO hatásköréből, és kétoldalú megállapodások kellenek
5. biztosítani az agrárpolitika társadalmi kontrollját.

Varga szerint az EU-s agrár támogatási rendszer nem megfelelően működik: most 20% jut a 80%-nak és 80% jut a 20%-nak, Magyarországon 5% jut 90%-nak és fordítva, ez a koncentráció felé vezet, ami nem jó. A helytelen agrár- és támogatáspolitikák, népességnövekedés, agroüzemanyagok térnyerése-öszönzése, az élelmiszerek szabad kereskedelme a legnagyobb problémák.

Az agroüzemanyagok felfuttatása különösen veszélyes, hiszen a világ élelmiszertartalékok eleve felére csökkentek, tehát nagyon érzékeny a rendszer. Ha továbbra is a fejlődő világban

takarmányt állítanak elő a fejlett országoknak, és az élelmiszer helyett még agroüzemanyagokat is termelnek, akkor válság lép fel a rendszerben.

E megfontolások miatt fontos, hogy csak lokális agroüzemanyag-termelés legyen, kizárólag lokális célokra, ez egyben árcsökkentő hatású is tudna lenni. Továbbá a mezőgazdaságnak, élelmiszer termelésnek nemcsak környezeti, de társadalmi keretmegfelelése (cross-compliance) is kellene legyen : pl. függjön a támogatás az alkalmazottak számától.

Gyulai Iván előadását azzal indította, hogy a mezőgazdaság problémái csak a hajtóerőknél oldhatók meg, mert beágyazott a környezeti és társadalmi rendszerbe. Látnunk kell a teljes rendszert: a mezőgazdaságot megszbáják az ökológiai feltételek, utóbbit alakítják a környezeti tényezők. Aki nem tud megfelelni az alkalmazkodási kihívásnak, ez elbukik, kiszelektálódik. Ne hozunk létre új szektorokat a környezeti változások örvén.

Gyulai ezután a mezőgazdaságban található determinizmusokat elemezte. Társadalmi determinizmus a népesség növekedése, amellyel az igények nőnek: élelmiszer és vízkivétel szempontjából.

A kialakult szerkezetek foglyai vagyunk; elég ha a fosszilis energia példáján vizsgáljuk. Ha a tervek szerint 2050-re a fele fosszilis energiaforrást lecseréljük, azaz a 12 Mrd tonna olajegyenérték felét – akkor naponta 1GJ megújuló energia teljesítményt kellene átadni! Kína pedig hetente fosszilis erőművet ad át, nagyjából ilyen mértékben.

A strukturális fogságot az is mutatja, hogy a népesség fele városokban él, ezért hipermarket, logisztika nélkül nem élne meg. Ez eleve lehetetlenné teszi a fenntartható struktúrát.

Gyulai a gazdasági determinizmusokra rátérve a növekedési kényszer abszurdítására fel a figyelmet. A probléma a mezőgazdaság esetében, hogy az agrobiznisznek csak egy kis szelete a termőföldi munka, a többi járulékos termelés. A mezőgazdaság világ GDP-jének 4%-át adja, miközben a világ népessége 22%-a mezőgazdaságban dolgozik, a teljes munkaerő fele. Eközben az OECD támogatások az élelmiszeripar termelésének 1/3-át tették ki.

A következő lehetséges jövő forgatókönyvek vannak:

Globalizáció + ; Globalizáció – ; Lokalizáció – ha szétesik ez a globális háló, kényszerlokalizáció, addigi szerves tudás elfelejtve; végül Glokalizáció

A jövő átmenet a különböző forgatókönyvek között. Két választásunk van Gyulai szerint:

1. technikai válaszok – így még intenzívebb lesz a mezőgazdaság, koncentráltabb a tulajdonosi szerkezet. A dráguló fosszilis energia miatt elbukik a globalizáció.
2. erkölcsi és intézményi válaszok (ez lenne a jó út): a versenyt felváltja az együttműködés, a szubszidiaritás, az esélyek kiegyenlítése, így alkalmazkodó, ökológiai mezőgazdaság lesz a jellemző

Kérdések-válaszok:

Németh Tamás a növekedési kényszer abszurdításával egyetértve megjegyezte, a növekedés a rákos sejtek ideológiája.

Kérdés hangzott el a biotermékek mikotoxin-tartalmával kapcsolatban.

Vásárhelyi Judit kifejtette, hogy az 1995-ös stockholmi konferencia társadalmi forgatókönyv változata hasonlít a Gyulai által felvázolthoz. Jó példaként Hosszúhetény klímastratégiáját hozta fel, amely két elvre épül: a hatékonyságra és elegendőségre.

Fidrich Róbert Gyulai Ivánt kérdezte, hogy mit kéne tennünk a jó forgatókönyvhöz.

Fels Attila, a Fertő-Hanság Igazgatóságáról elmondta, hogy az olajár növekedésével a globális mezőgazdaságnak is befellegzett, kényszer lesz, kérdés, hogy meg kell-e várni azt az időt. Példaként a német biokultúrát említette, ami beágyazott, jól működik, kérdés, hogyan jut el az akadémiai szintről az emberek szintjéig az üzenet. Sajnos a politika sem mindig veszi komolyan, nem jut el a mindennapi szintre. Oktatás, kutatás a fő kérdés.

Nagy Bálint hozzáfűzte, a következő 20 év megmutatja, hogy van-e olyan nemzet, amely belátja az időben cselekvés szükségességét.

A kérdésekre válaszolva Roszík elmondta, hogy kevés magyar vizsgálat van a bio –ban a mikotoxinokról, de valószínűleg azért van a bio-ban kevesebb, mert a vetésváltás kötelezettség, ill. talán a hazai fajták használata, zöldtrágya miatt.

Gyulai Iván hangsúlyozta, hogy az oktatás tartalmáról és szemléletéről beszéljünk, ez a lényeg. A következő probléma az iskolán kívül merül fel, mert szembemennek a kinti értékek az oktatással. Ezért az edukációt több irányból kell elkezdni: a szocializációs folyamatot kell rendbe tenni. Vannak integráló eszközrendszerek erre. Például a legtöbben tisztában vannak vele, hogy a fosszilis energiaforrásoknak környezeti terheléssel, növekvő energiafüggőséggel járnak. Az lenne az értelmes lépés, hogy kevesebb energiát használjunk, de ma mást mondanak a partikuláris érdekek. A viszonyrendszer kényszerként lép fel.

Varga Géza úgy látja, hogy a helyi rendszerek bátorításával lehet lépni, pl. kistérség stratégia. A bio kérdésekhez hozzáfűzte: egy Newcastle-ben végzett kutatás kimutatta, hogy antioxidánsokból 40-70%-kal több van a bio-ban a hagyományoshoz képest. A bio kevesebb inputot használ, ezért előállítására ára csökken, míg a konvencionálisé nő. A helyi anyagok pl. szalmabála is régi-új utat mutatnak, itt az építészetnek: 350 ezer KWh helyett 40-50 ezer KWh beépített energiát jelent egy házban, tehát energiatakarékosabb. A helyi jó gyakorlat összeszedését sürgette összefoglalásul. Pl. a helyi agroüzemanyag használat előnye, hogy a gazda a területének 10%-án elő tudja az üzemanyagot állítani, a maradék pogácsát állatai feleszik.

Németh Tamás zárta a tanácskozást.